

[K] **LACHEN OM DE MACHTELOOSHEID.
HET EIGENGEREIDE THEATER VAN TRISTERO**

Tristero zet de doorsneemans op de planken, wars van groot drama en heroïek. Het matte bestaan van het middelmatige individu met zijn onmatige verlangens en frustraties: dat is wat hen boeit. Daarmee uit het gezelschap binnen de podiumkunsten een wel zeer tegendraads statement. Met scherpzinnigheid, maar ook met empathie. En met heel veel zin voor humor. Een impressie aan de hand van enkele theatrale hoogtepunten.

Tristero begon in 1993, na de eerste Vlaamse golf van postdramatisch theater. De naam is ontleend aan *The Crying of Lot 49* van de postmoderne Amerikaanse auteur Thomas Pynchon. Tristero is een ondergronds postorderbedrijfje dat de concurrentie aangaat met Thurn en Taxis. Subversief en in de schaduw van de grote machten: zo zag het Brussels toneelgezelschap zichzelf ook opereren. De drie theaterwetenschappers van Tristero (Peter Vandenbempt, Paul Bogaert en Barbara Van Lindt) brachten “dramaturgisch theater”. Niet het spel primeerde, maar het onderbouwen van een stuk. Ze wilden meer dan louter “entertainen”. Dat deden andere jonge gezelschappen al genoeg.

Van die eerste jaren blijft enkel Peter Vandenbempt over. Een nieuwe artistieke kern ontwikkelde zich, met Youri Dirckx en Kristien De Proost, die zich respectievelijk in 1999 en in 2004 aansloten. Maar de oorspronkelijke manier van werken bleef: sterprestaties zijn nog altijd ondergeschikt aan het concept. Wat vooropstaat, is het uitwerken van beelden, situaties, thema's – vaak tot in het absurde. Ze willen daarmee een eigen werkelijkheid creëren, of de bestaande realiteit een andere betekenis geven. Vooral niet doen wat te voorzien en te verwachten valt op het toneel, veeleer moedwillig het tegendeel. Dat is hun grote kracht en een tweede onderscheidend kenmerk: zeer eigenzinnig theater. Vergeet de plot en de dramatische ontwikkeling. Het forceert ook bij de toeschouwer een onvoorbereide en dus open blik. Geregeld werken ze daarin samen met een andere Brusselse, Franstalige toneelgroep, Transquinnal.

In zijn eigengereide theater toont Tristero niet alleen flair voor onvoorziene speelvormen, maar ook voor ongewone locaties en hypethema's. Net voor de anderen, en nooit gratis. In *Alles voor de tuin* (1996) verkasten ze hun publiek naar een woonkamer in een rijtjeshuis, met *Altijd 'tzelfde* (2000) trokken ze bruine cafés in. Voor *Abigail's Party* (2004), een stuk



Tristero, *Coalition* (2009), Foto Herman Sorgeloos.



Tristero, *Iemand van ons* (2005), Foto Herman Sorgeloos.

van Mike Leigh uit 1977, bouwden ze exact de sfeer na van de jaren zeventig, op een moment dat het *not done* was een opvoering af te stemmen op het origineel. *The Search Project* (2009) werd opgebouwd met zoekertjes uit de krant. Erotische, weë of wanhopige boodschappen in telegramstijl werden opgevoerd zonder pathos, maar met alle aandacht voor subtiele details, groepen en objecten werden aan- en afgevoerd. Ontroerend, en toch geestig. In *Coalition* (2009) leidde het nieuwsbericht over een neergestorte Russische straaljager tot een stuk over de gevaren van theaterbezoek. Onderkoelde humor die je des te beter apprecieert naarmate je het stuk vaker ziet – dat moet ingeburgerd raken: stukken zien en herzien. In hun recentste stuk, *Reset* (2012), wordt de volledige inboedel van een krantenwinkel aangesleept – ingehuurd van de Relay-keten die je in elk Belgisch treinstation ziet. Felrode rekken met displaymateriaal, colakast, kerst- en valentijnsversiering, rinkelende kassa en telefoon, muzak, reclame op het flatscreen. Met ambigue ernst legt Tristero de corruptie bloot van onze hele samenleving. En meteen ieders

onvermogen om ook maar iets aan het scheefgegroeide kapitalisme te doen.

Twee sporen tekenen zich zo af in Tristero's werk: sterke komedies en eigen creaties. Een derde voornemen raakt tegenwoordig op de achtergrond: onbekende stukken opsporen en opvoeren. Seizoen na seizoen blijven de komedies op het programma, nu weer in een reeks culturele centra in Vlaanderen. En stilaan ook in Franstalig België, na de voorstellingen in Avignon. De komische stukken vormen een opstap naar de eigen producties waar ze verwoed aan blijven werken. *Living* is er een subliem voorbeeld van, gespeeld in het decor van *Abigail's Party*. Eenzelfde vertwijfeling en tristesse tekent de personages, maar hier vertolken acteurs stilzwijgend de onmacht. Een vrouw houdt een vaas minutenlang boven haar hoofd om de kop in te slaan van een tegenspeler die nooit opkomt. Een andere wil zich verhangen, maar er wordt net aangeboden. Weer een andere huppelt zichzelf gezwind het raam door. Wanhoop zonder hysterie, pijn in stilte. Het grijpt eens zo sterk aan. Tussendoor is er gelukkig een minutenlange kus – Tristero weet zelf wél hoe

het onvermogen en de middelmaat te ontstijgen. Uitgepuurde beelden van kleinmenselijkheid zijn het, stuk voor stuk. Als toeschouwer blijf je verward achter: waarom laten die troosteloze sketches je ook zo lachen?

Want dat is het meest fascinerende aan Tristero: de mix van onmacht én tegelijkertijd onweerstaanbare humor. In *Abigail's Party*, dat gaat over een dronken feestje met burens, bejammert Beverly haar povere bestaan. Lafheid en oppervlakkigheid houden haar in een wurggreep, maar ze verwijt liever haar man haar eeuwige tekort. In *Altijd 'tzelfde* judassen een moeder en haar drie (volwassen) kinderen elkaar. *De briefopbrengers* voert twee acteurs op die elkaar beschuldigen van hun mislukte carrière. *Sneeuwwitje* toont de prinses kankerend tegen de zeven dwergen over haar troosteloze bestaan. Het publiek giert het uit omdat het allemaal zo herkenbaar is. En dan volgt – in een tweede moment – het nuchtere besef: we hunkeren allemaal naar een groots en meeslepend leven, maar leggen de verantwoordelijkheid ervoor liever bij de anderen. Op onze naasten projecteren we onze eigen onmacht.

Iemand van ons zet nog directer die spiegel voor. Vier acteurs doen, naakt in een heel groot bed, een reeks gênant intieme ontboezemingen. Anonieme uitspraken:

Iemand van ons eet soms snot op.
Iemand van ons wordt snel rood.
Iemand van ons heeft ooit een klasgenootje tijdens de les gemasturbeerd.
Iemand van ons heeft ooit gezwegen op het moment dat er gesproken moest worden.
Iemand van ons heeft er al van gedroomd dat zijn partner er niet meer zou zijn.
Iemand van ons is bang om de beste momenten in het leven al gehad te hebben.

Zo consequent werkt Tristero dat de acteurs die het stuk creëerden hun gemoedsuitingen zelf anoniem doormailden en ze op een hoop gooiden: niemand weet wie welke uitspraak deed. Ze hebben er ook vandaag nog het raden naar. Dat zie je aan hun onderzoekende blikken. Als toekijker kruip je achteraf je eigen bed in met de vraag wat jij voor een ander, maar vooral ook voor jezelf, het liefst verzwijgt.

Nu Kristien De Proost met het gezelschap Transquiquennal *La Estupidez* van de Argentijnse schrijver Rafael Spregelburd opvoert, verzorgen Youri Dirckx en Peter Vandenbempt om beurten de Nederlandse boventitels van dat stuk. Daarin worden vijftientig babbelzieke personages opgevoerd door vijf acteurs. In het Frans. Dat betekent voor Dirckx en Vandenbempt: meer dan drie uur geconcentreerd volgen en op het juiste moment aanklikken op de computer. Theater vraagt om heldenmoed. En om speelplezier natuurlijk. Of zoals het in de persmap van *La Estupidez* staat: het leven is een chaos, onheil alom, rampspoed imminent. Maar we kunnen erom lachen.
Let's play.

MIA VAERMAN

www.tristero.be, www.transquiquennal.be.
